

его более качественным и осмысленным. Оно позволяет учесть все факторы, обеспечивающие медиакомпетентности человека. Благодаря тезаурусному подходу студент быстрее “формирует культуру общения с медиа, творческие, коммуникативные способности, критическое мышление, умение полноценного восприятия, интерпретации, анализа и оценки медиатекстов, обучается различным формам самовыражения при помощи медиатехники” [11]. Существенно, что в отличие от толкового словаря, тезаурус позволяет выявить смысл не только с помощью определения, но и посредством соотнесения термина с другими понятиями и их группами, благодаря чему он может использоваться для наполнения баз знаний систем искусственного интеллекта.

В заключение заметим, что медиаобразование наряду с другими формами інформаційного забезпечення може розглядатися сьогодні як “ефективний двигатель прогресса не только в образовательных системах, но и в обществе в целом” [6].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блюменфельд Л. А. Проблемы биологической физики. / Л. А. Блюменфельд. — М., 1977. — 336 с.
2. Демьянов В. В. Эвалектика ноосферы / В. В. Демьянов — Новороссийск, 2001. — 879 с.
3. Змановская Н.В. Формирование медиаобразованности будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук. / Змановская Наталья Викторовна — Иркутск, 2004. — 152 с.
4. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения. / П. Ф. Каптерев. — М., 1982. — С.351.
5. Кримський С. Ціннісно-смісловий універсум як предметне поле філософії / Сергій Кримський // Філософська і соціологічна думка. — 1996. — № 3-4. — С. 102-116.
6. Онкович Г. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі / Ганна Онкович // Дивослово. — 2007. — № 6. — С. 2-4.
7. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека ; [Пер. с англ.] / Карл Роджерс — М. : Прогресс, 1994. — С. 401.
8. Смирнов В. А. Информационная педагогика / Т. П. Варламова, И. С. Ерёмкина, Л. П. Ефимова и др. // Теория, методика и организация педагогической работы [монография] ; под общ. ред. С. С. Чернова. — [Книга 2]. — Новосибирск : Издательство «СИБПРИНТ», 2010. — 250 с.
9. Смирнов В. А. К вопросу о законах педагогики. / В. А. Смирнов // Проблемы и перспективы развития педагогики: материалы международной заочной научно-практической конференции. (25 мая 2011 г.) — Новосибирск, 2011. — С. 31-38. Электронный доступ: <http://sibac.info/2011.05.25pedagogy.pdf>
10. Смирнов В. А. Три источника и три составные части современной информационной педагогики / В. А. Смирнов // International scientific-practical conference of teachers and psychologists «Science of future», the 5th of March, 2014, Prague (Czech Republic). — Vol. 1. — P. 171-178.
11. Федоров А. В. Медиаобразование, медиаграмотность, Медиакритика и медиакультура / Александр Федоров // Высшее образование в России. — 2005. — № 6. — С. 34-39.
12. Learning the Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission of Education for the Twenty-first Century. UNESCO-Press, 2005. Эл. доступ:http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm

Л. В. Сніцарчук

Львівська національна наукова
бібліотека України ім. В. Стефаника
(м. Львів)

ДІАЛОГИ ПРО „ДОБРУ” Й „ЗЛУ” ПРЕСУ ЯК ПРОФЕТИЧНА ПАВІТЬ СУЧАСНИХ ДИСКУСІЙ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІЖВОЄННИХ ГАЛИЦЬКИХ ВИДАНЬ)

Ведучи мову про „термінні” поля, якими вдосталь насичена теорія журналістики, українські науковці акцентують передовсім необхідність обдуманого уживання термінів, а також формування надійного понятійного опертя для розвитку наукових досліджень. На цьому, зокрема, наголошував Б. Потятиник, відзначаючи, що існує чимало „власних і доволі різних інтерпретацій” того чи іншого поняття [6]. Думка його стосувалася передовсім „якісних і популярних медій”, глумачення суті яких захопило й продовжує далі тримати в напрузі наукову спільноту. Для підставового обговорення якості та популярності тих чи інших пресодруків Б. Потятиник запропонував вибудувати свою концепцію якісних медій з урахуванням нашої історії (напр., львівська газета „Діло”, 1880-1939

рр.) чи таких новітніх здобутків, як газета „День”, тижневик „Дзеркало тижня” тощо.

Історії української журналістики відома, крім „Діла”, низка й інших потужних видань, які нині можемо означити поняттям „якісна преса”, рівно ж як відомі і розлогі обговорення журналістів, яким повинно бути соціально відповідальне видання. Одним із таких діалогічних пластів – своєрідної профетичної павіті сучасних дискусій – є зачаткована в галицькому культурному середовищі 1920-1930-х рр. бесіда про „добрну” (добірну, якісну) й „злу” (погану, незадовільну) пресу. Незважаючи на те, що учасники цього полілогу визначали „доброю” пресу суто релігійного (католицького) спрямування і „злою” – „безбожну”, вважаємо, що ця позиція в контексті теорії соціальної відповідальності, не позбавлена доцільних міркувань, має право на актуалізацію (до слова, не тільки через нинішній стан суспільства, що вирізняється різноаспектною контраверсійністю світоглядів та специфікою їх формування і „підгодовування”).

Розвиток і поширення „доброї” і „злої” преси неодноразово були предметом обговорення учасників Католицької пресової акції, започаткованої ще Папою Левом XIII, метою якої було створити міцні католицькі пресові організації кожного народу, об’єднавши їх за допомогою спеціально створених міжнародних католицьких інституцій. Упродовж 1923–1928 рр. у Європі було створено декілька міжнародних центрів, які пропагували і підтримували католицьку пресу – і станову–фахову (для духівництва), і для масового читача. Серед них, зокрема, – „Katholische Internationale Pressagentur” („КІРА”, Фрайбург, Швейцарія), „Offizio Romano Informazioni Religio-socialiti” (Рим, Італія).

На галицьких теренах „очищувальну” функцію узяв на себе Центральний комітет доброї преси (далі ЦК), створений на початку 1929 р. Саме в цей час виходило в Галичині 15 часописів католицького напрямку: „Нова зоря”, „Правда”, „Бескид”, „Поступ”, „Місіонар”, „Наш приятель”, „Нива”, „Богословія”, „Записки Чину св. Василя Великого”, „Наші Вісти”, „Вістник Марійських товариств”, три „Епархіяльні Вістники” – львівський, перемишльський, станіславський, „Добра книжка”, – „число рішучо за мале, тим паче, що на нашій галицькій Україні ще в 1925 р. було 16 часописів, ворожих Церкві, і 33 байдужих до релігії. Разом отже 49 негативних” [4, с. 13]. Наприкінці 1928 р. у Галичині виходило понад 140 різнотипних часописів [11], серед яких під категорію „зла”, за версією В. Мельника, потрапляло вже майже 70 пресодруків [4, с. 13].

Щоб мінімізувати вплив „злої” преси, ЦК ґрунтовно підготувався до акції, випустивши низку видань, у яких активно пропагувалися католицькі часописи. „Проповідь за добру й злу пресу” о. Стефана Решетила, опублікована накладом комітету, пропонувалася не лише як підґрунтя для священницьких повчань, а й була розрахована на середньостатистичного споживача друкованої інформації – робітника й селянина. Прагнучи довести існування лише двох типів преси, а також доступно пояснити різницю між їхніми функціями, священник розпочав свою місію переконання аудиторії із визначень: „1). Зла преса – то духова зараза, що приносить хворобу, терпіння – і смерть... Цією духовою заразою вже заражена наша країна. 2). Добра преса – то ясне й тепле сонячне проміння, що несе здоровля й життя... – і цим промінням мусимо себе й ближніх ратувати”. Читачам було запропоновано й низку рятівних заходів, які, на думку духівника, давали змогу зберегти їх психічне здоров’я: „1). Не читай і не спомагай злої преси. 2). Читай для себе і других лише добру пресу. 3). Передплачуй сам, або на спілку добрі газети” [9]. В опублікованому тексті проповіді „зла” преса отримала більш виразні епітети – „брехлива, трійлива, смертельна пресова друкована зараза”, яка потрапляє до читача в „розмірі” 500 тис. екземплярів щомісячно. Альтернатива – „християнські газети несуть світло, несуть правду, несуть силу для душі й душевну відпорність проти зарази й смерті”.

Оскільки в проповіді священника не наводилися конкретні назви представників „злої” преси (хоча натяки були надто прозорі – партійна (зокрема соціалісти й націонали), громадсько-політична і т.п.), конкретної реакції супротивників не відбулося, натомість у низці видань громадсько-політичного напрямку („Діло”, „Свобода”, „Український Голос” та ін.), було вміщено чимало лише на перший погляд відсторонених від предмету обговорення публікацій про суть і завдання преси, „причинок до журналістичної етики”, про „безпристрасність” і „безсторонність”, про змістову політику і про полеміку, як випробуваний засіб віднайти читача від газети. Зокрема, у редакційній статті газети „Діло”, що наче й не заторкувала обговорень у площині „добра/зла” преса, зафіксовано доволі

виразну щодо цієї проблеми репліку: „Наші громадяни здебільша не відрізняють ще поняття: що таке свобода думки, а що розхристаність, що значить критична оцінка, якої підставою є не то доброзичливе становище глядача, але свідомість співвідповідальності членів і активних робітників того самого політичного табору, - та що таке полеміка противника або й його злобні напади [курсив ред. - Л. С.]” [10].

В одному із архівних документів усе ж занотовано галицьких представників „злої” преси за версією організаторів католицького пресовидавництва: „Вікна”, „Сяйво”, „Культура”, „Нові Шляхи”, „Світ”, „Літературно-Науковий Вісник”, „Літаври”, „Життя і Знання” [7]. Зрештою, виникали претензії і до доволі популярного в галицькому середовищі (і не тільки, судячи із географії передплатників) католицького журналу „Поступ”, який змушений був на дев'ятому році виходу обмежити свою діяльність „до мінімум” „через вічні зміни в змісті і партійні тертя” в Українській Християнській Організації, „через тихий заказ міцнення деяких річий (напр. творів о. Др. Костельника)”, а також через неможливість конкурування з іншими виданнями через невідповідне художньо-технічне оформлення.

Враховуючи постулати Католицької Акції, автори „Проекту журналу „Життя і Слово” (давніше „Поступ”) на рік 1930, підготовлений редакцією „Поступу” на засіданню дня 15.11.1929” наголошували на необхідності реформування „Поступу” у нове якісне видання, яке мало пропонувати читачам такі змістові орієнтири: різножанрові матеріали (здебільшого аналітика), які б „з католицької точки” висвітлювали українську подієвість; перекладна література „оригінальних католицьких письменників”, що мала б виховувати передовсім український письменницький доріст і „давати здоровий корм” читацькій аудиторії; творчі знахідки українських письменників; „критичні огляди чужих літератур” як надійний дороговказ до формування духовного світогляду, що розвивало б уміння читачів виокремлювати „здорове зерно” від „шкідливих речей”; мемуарний блок матеріалів, який би давав можливість „корелятивом вчинків та діл сучасности” [7].

Крім згаданої „Проповіді...” о. Решетила, читачі отримали ще низку видань від ЦК, завдяки яким мали б можливість зорієнтуватися у складних конфігураціях галицького інформаційного простору. Це, зокрема, книжка О. Назарука (на той час редактора „Нової Зорі”) під назвою „Преса”, брошури „Модерна преса” і „Нове апостольство (преси)”, відозва єпископа Г. Хомишина „Про пресу”, „Інструкція про „місяць доброї преси”, а також „Афіші за добру й злу пресу”, які, на думку видавців, мали підтвердити їхню позицію в оцінці журналістських творів і, головню, зорієнтувати читача в потрібному й корисному для нього змісті. (До слова, у Галичині в цей час функціонувало чотири католицькі видавництва: Видавництво оо. Василіян (Жовква), Видавництво Марійського товариства (Львів), „Добра Книжка” (Львів), „Епархіяльна Поміч” (Перемишль).)

Ще на початку листопада 1927 р. Іван Гладилевич на з'їзді Української Християнської Організації визначив „Наші пресові завдання”, опубліковані згодом у видаваних „Листках для поглиблення світогляду” в царині суспільних, філософських, релігійних знань під спільною назвою „Правда”, в серіальному відгалуженні, яке називалося „Модерна преса”. Автор не намагався проаналізувати, чому, скажімо, універсального змісту газета „Новий Час” і політично скерована „Рада” більш популярні серед читачів аніж церковно-релігійні „Нова Зоря” і „Правда” (до слова, прокуратура апеляційного суду у Львові характеризувала напрям „Нової Зорі” як політично-клерикальний, „Правди” – загальнорелігійний [12]), зорієнтовані на широкі читацькі кола. Однак він зауважив, що „добра католицька преса це не самоціль для себе. Вона служить вищим цілям і не потурає смакові читаючої товпи. Вона відкидає ціле те змислове, сензаційно-кримінальне підложе, що причиною звичайної лубочної преси. Вона вчить, напоминає і картає. Вона не побуджує та не дразнить пристрастий читача. Відсутність впливу на „пристрасті читачів” І. Гладилевич вважав проте ознакою слабкості „доброї” преси, що не давала змоги „протиставитися тій повени зла, яку ширить преса ворожа” [3, с. 24-25]. Серед визначених І. Гладилевичем завдань, які випливали із необхідності поборювати „злу” пресу, – „уліпшення змісту католицької преси” та, зрозуміло, „її матеріальне забезпечення через масове поширення”, а також створення щоденних газет, оскільки лише за їх допомогою можна з повним успіхом „вироблювати й корегувати публичну опінію” [3, с. 26].

Важливим чинником у процесі покращання змісту „доброї” преси І. Гладилевич вва-

жав зауваження, вказівки й поради читачів та їхнє бачення змістового наповнення видань. Заперечуючи думку певної кількості очільників редакцій галицьких видань про те, що при компонуванні змісту необхідно враховувати недосвідченість і неосвіченість аудиторії, І. Гладилевич наводив зауваги із листів передплатників католицьких видань: „спосіб редагування – невідповідний, прямо лихий... „Нова Зоря” дуже клерикальна та подає нецікаві огляди, „Правда” демагогічна і задержувата, а „Поступ” занадто мілітаристичний (sic!)” [3, с. 27]. Таким чином аудиторія вклала свою лепту у творення й розвиток „доброї” преси, редакційні ж колективи змушені були визнавати слушність критичних зауважень читацтва.

Певна річ, що чимало читацьких претензій до змісту „доброї” преси були „не до заспокоєння або наївні та неоправдані”, проте й вони повинні були уважно вивчатися для того, щоб „можна було собі утворити образ психічного стану читаючої маси”. „Роля преси подібна до ролі педагога, котрий щоб навчити, мусить пізнати характер ученика” – одна із основних настанов І. Гладилевича редакторам „доброї” преси, що згодом позначилася розлогим комунікаційним процесом у векторі „читацькі листи – листи-відповіді”, свідчення якого збереглися на сторінках видань та, неопубліковані, – у редакційних архівах.

У рукописному варіанті статті невстановленого автора „Часопис – се твір нової доби”, віднайденій у фонді „Протоігуменату монастирів чину Василя Великого у Львові” [13], пояснювалася така пресова контент-необхідність: „відомости про культурні, політичні, господарські справи, а zarazом звідомлення про всякого рода світові події та новости. Круг тих відомостей обнимає ціле люцьке буття. Часопис інформує й оцінює політичні питання своєї держави і всіх чужих держав, пише про закони й урядові розправи, про літературу й мистецтво, про релігію і школу, про природу й світ, про шпорт і забави, про всякого рода сензації, про світові та місцеві катастрофи й злочини, про світову, краюу й домашню господарку, про торгівлю й промисл – словом про все, що яке небудь має відношення до життя-буття людини”.

Як бачимо, вимоги до змісту „доброго” пресодруку не відрізнялися від аналогічних вимог інших – „злих” – видань, насамперед громадсько-політичного й партійного напрямку. Разом із тим, організатори „доброї” преси визначали суттєву особливість, що мала різнити їхні видання від „злих”, – відсутність будь-яких проявів агресії, а ще – „добра” преса вглублюється в їх [новин] зміст, оприділює їх значіння відповідно до різних життєвих площин, надає їм належну оцінку, подає критичні замітки, так, що змушує читача до духової співпраці і через те стається духово-культурним провідником народу” [2]. Таке прискіпливе обговорення змісту „добрих” видань зумовлювалося ще однією – надзвичайно важливою причиною чуйного ставлення, ба навіть опікання (допомогти, підтримати, скерувати, навчити) „молодого покоління, наскрізь зіпсутого війною”.

Важливо також відзначити, що в площину обговорень якості преси та її впливу на читацтво, потрапили й дитячі журнали [8]. На спільному засіданні редакційної колегії „Нової Зорі” і „Правди” мова поміж редакційними справами йшла про створення доброго дитячого часопису, оскільки „дотеперішні [часописи] не всі мали відповідний зміст” (І. Кревецький), а також потребували „редагування в католицькому дусі, бо інакше діти дістануть націоналістичну підбудову” (М. Пасіка), „діти се інакший світ, їх треба знати і любити, аби для них добре редагувати” (Р. Гайдук), відсутність фахівців своєї справи, зокрема – педагогів, негативно впливала на зміст дитячих видань (О. Назарук).

Заангажоване у процес створення католицького медіасвіту (преса-зміст-читач) думництво ретельно вивчало публікації провідних європейських газет, що стосувалися теорії і практики творення преси загалом. Свідчення цьому – наведені у підготовленій до друку рукописній статті „Вплив і значіння преси” висловлювання Максиміліана Нордау, де він порівнює пресу зі школою для дорослих: „ані професор у слухачів, ані проповідник у вірних не знаходить більше довір’я, як те що публіка має до преси, се впливовий і скорий регулятор політичної думки, суспільних рухів, духово-релігійного життя і господарських стремлень” [2].

Започаткований рух „Апостольство преси” мав визначеним завдання – „поборювання злих книжок і часописів а піддержування добрих книжок і добрих католицьких часописів”. Брати участь в апостольському рухові запрошувався кожен вірянин, який обіцяв

старанно виконувати прописані обов'язки [1], серед яких, зокрема, відзначимо потребу агітувати „за добрими книжками й часописами”.

„Апостольство преси” визначало для читачів „добрих” видань низку пресових апостольських справ, серед яких були, зокрема, невідкладне надсилання передплати (від недобросовісного передплатника страждали майже всі газети й журнали, що не „підготовувалися” для зрозумілих цілей видавцями), приєднання нових читачів, і головно у роздріб купувати лише католицький часопис („А як не буде, то не купуй ніякого”), а ще – постійно молитися за добру пресу („Ісусе, Спасителю світа, допоможи, щоб у нас поширилась добра преса”) [9, с. 8].

Підсумовуючи, відзначимо, що обговорення проблем функціонування „доброї” та „злої” преси, специфіки її співіснування в єдиному інформаційному просторі, змістового наповнення, якості публікованих матеріалів відбувалося здебільшого в колі служителів католицької Церкви, редакторів і журналістів католицьких періодичних видань. Започатковане „Апостольство преси” позитивно впливало на читацьке середовище, що позначалося, зокрема, ростом накладів „доброї” преси. Основні завдання для „добрих” пресодруків, що були значущо сконцентровані у вислові О. Назарука, – „вникати в усе життя, порядкувати його, очищувати й надавати йому форми”, стали предметом публіцистичного розгляду значної кількості інших галицьких видань, спричинивши потужний полілог про роль і значення журналістики загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апостольство преси: ЦДІАУ. – Ф. 684 (Протоігуменат монастирів ЧСВВ у м. Львові), оп. 2, спр. 142. – Арк. 15.
2. Вплив і значіння преси: рукопис статті: ЦДІАУ. – Ф. 684 (Протоігуменат монастирів ЧСВВ у м. Львові), оп. 2, спр. 142. – Арк. 10.
3. Гладилевич І. Наші пресові завдання: Реферат на З'їзді У.Х.О. 1.XI. 1927 / Ів. Гладилевич // Правда. – Львів, 1928. – С. 17–39. – (Перша серія ; Ч. 6: Модерна преса).
4. Мельник В. Сучасна преса / Василь Мельник // // Правда. – Львів, 1928. – С. 1–16. – (Перша серія ; Ч. 6: Модерна преса).
5. Наші пресові завдання [рукопис]: ЦДІАУ. – Ф. 406 (Редакція газети „Нова Зоря”), оп. 1, спр. 262. – Арк. 75–79.
6. Потятиник Б. Шлях формування якісних медій в Україні: елітарний чи егалітарний / Борис Потятиник // Медіакритика. – Львів, 2008 – № 11.
7. Проект журналу „Життя і Слово” (давніше „Поступ”) на рік 1930, підготовлений редакцією „Поступу” на засіданню дня 15.11.1929: ЦДІАУ. – Ф. 406 (Редакція газети „Нова Зоря”), оп. 1, спр. 2. – 4 арк.
8. Протокол засідання редакційної колегії газет „Нова Зоря” і „Правда” (Львів, 20.04.1934): ЦДІАУ. – Ф. 406 (Редакція газети „Нова Зоря”), оп. 1, спр. 5. – Арк. 20зв.
9. Решетило С. Проповідь за добру й злу пресу (Призначена на „місяць доброї преси” / С. Решетило. – Львів, 1932. – 12 с.
10. Свобода думки // Діло. – 1930. – Ч. 266.
11. Сніцарчук Л. В. Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістикознавчий дискурс / Лідія Сніцарчук. – Львів, 2009. – С. 153.
12. Список назв українських газет і журналів, видаваних у Польщі, з указанням політичних партій і організацій, чийми органами вони були станом на 1 березня 1939 р.: ЦДІАУ. – Ф. 205 (Прокуратура апеляційного суду, м. Львів), оп. 1, спр. 1546. – 10 арк.
13. Часопис – се твір нової доби: рукопис статті: ЦДІАУ. – Ф. 684 (Протоігуменат монастирів ЧСВВ у м. Львові), оп. 2, спр. 142. – Арк. 8:

Л. О. Сологуб

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
(м. Полтава)

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ФЕНОМЕНАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Проблема формування професійної комунікативної компетенції студентів наразі є надзвичайно актуальною й вимагає детального вивчення та широкого впровадження в практику. Професійна компетенція – це певні знання, досвід особистості в межах професійної діяльності. Вона формується під час навчання, а також у процесі неперервної самоосвіти, на